

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 բուրլ, կէս տարվանը 6 բուրլ:

Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաբաղադրաբար զիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мелкъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ

(Բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Յայտարարութիւնն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ կողմէ: Ներքին լուրեր: ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: «Русскій Курьеръ» լրագրի կ. Պոլսի թղթակցութիւն: Արտաքին լուրեր: ՀԵՌԱՊԵՐՆԵՐ: — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Մի կտոր իմ յիշատակարանից:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԿՈՂԵՑ

Հոկտեմբերի 8-ին

Վարդապետ Սուրբ Խաչի նախընթաց օրը հայոց եկեղեցին տօնում է սուրբ Գեորգի զօրավարի տօնը: Սուրբ Գեորգի անունով Հայաստանի դանադան կողմերում շատ եկեղեցիներ կան շինած և ամեն տեղ տօնին լինում են մեծահանդէս ուխտագրութիւններ այդ եկեղեցիները շարքումն է և Բագրատի եկեղեցին:

Բագրատի գիւղը գտնվում է Ղարսի վիճակի մէջ, Ախուրեան (Արփաչայ) գետի վրա: Գա Սանա-տուրակի յաջորդ երեւոյթի Բ-ի շինել տուած (Բրիտ-տոսի 65 թուականին) Բագրատը քաղաքն է, որի մէջ նա կանգնել էր տեւել բոլոր կուսքերի ար-ձանները: Գա այժմ մի փոքրիկ գիւղ է 40-ի չափ աներով, բոլորն են հայ:

Ախուրեանը այդ կողմերում հոսում է մի խոր և նեղ ձորի միջով: այդ ձորի երկու կողմերից տարածվում է ընդարձակ դաշտը, որ աւելի մի տարածված է նմանում Բագրատը շինված է այդ սարահարթից ձորի խորքը իջնող գետի վայր-րի ստորին մասի վրա: Մի նեղ և ոլոր-մոլոր ճանապարհ տանում է գիւղից դէպի վեր: Այդ-տեղ, գիւղից փոքր բարձր, կայ մի փոքր հարթ տեղ մի գեղեցիկաշէն եկեղեցու աւերակով: Այդ եկեղեցու միայն մի կողմի պատն է ամբողջ մը-նացել, որի սրբատաշ քարերի վրայի արձանա-գրութեան թուականը 20. է: Եկեղեցու շուրջը ծածկված է տների հին աւերակներով:

Այդ տեղից նոյն նեղ և ոլոր-մոլոր, և մի և նոյն ժամանակ քարտ ու դժուար ճանապարհը տանում է աւելի բարձր մի առանձնացեալ բլու-րի գագաթը: Այդ բլուր և առանձնացեալ բար-ձրութեան վրա շինված է սուրբ Գեորգի եկեղե-ցին, որ այժմ համարեն կիսակործան է: Արտա-

բուստ աչքի են ընկնում նրա սրբատաշ քարերով շինած պատերը, իսկ ներքուստ նա մի փոքրիկ անշուք եկեղեցի է, հողէ ու փայտեայ տանիքով ծածկված: Սեղանի ձախ կողմից մի փոքրիկ դու-նակ ներս է տանում փոքրիկ խորանի ներքը, ուր ամփոփված է մի գերեզման (իբր ս. Գեոր-գի): Ոչ եկեղեցու պատերի վրա և ոչ բակի մե-ծամեծ խաչքարերի վրա են չը գտնու ոչ մի արձանագրութիւն: Եկեղեցին այժմ Բագրատին միակ ծխական եկեղեցին է: Այս տարվայ տօնին նրա արդիւնքին վերահասու լինելու համար էջ-միածնի տնօրինութեամբ եկած էր Բէշքիլիսի վանքի վանահայրը:

Սուրբ Գեորգի տօնը այս տարի սեպտեմբերի 24-ին էր: Նոյն օրը բոլոր շրջակայ տեղերից ուխտաւորները մեծ բազմութիւն էր հաւաքվել Բագրատ: Սովորաբար ուխտաւորների մեծամաս-նութիւնը արդէն տօնի նախընթաց օրից պատ-րաստ է լինում այնտեղ, բայց և տօնի օրն էլ շարունակում են գալ մերձակայ տեղերից:

Այս օրը գիւղը մտնելով դեռ հեռուց մենք տեսնում էինք մարդկանց ահալին բազմութիւն հաւաքված տանիքների, հրապարակների և փո-ղոցների վրա: Մի տեղ փոքրիկ-մանուկ լարա-խաղացն էր ապշեցնում ուխտաւորներին իր ճարպիկ խաղերով, միւս տեղ երիտասարդների խումբը՝ երաժշտներին շրջապատած պարում էր ուրախ ուրախ և բարձր ձայնով: Մի խօսքով ուր և նոյեքիմ մարդկանց և կանանց ու օրիորդների բազմութիւն էր: Գիւղի մէջ էր մնացել ամենին մի դարդակ տեղ. գիւղացիների տները չէին բա-ւականացել ուխտաւորներին, ուստի և նրանց մեծ մասը իջել էր գիւղից ներքե, Ախուրեանի ափին, այգիների մէջ: Ուխտաւորներ եկել էին, բացի շրջակայ տեղերից և ամբողջ Ծորագեղից— Ղարսից, Ալեքսանդրապոլից, Կաղզւանից և Ե-րևանի գիւղերիցն էլ: Այստեղ խառնվել էին հայեր բոլորովին քրդական, օսմանեան, վրացի և եւրոպական հաղուսներով: Նոյնչափ էլ այ-լասեռ էին կանանց և աղջկանց հագուստը ու դարդերը: Մենք տեսանք կանայք և աղջկանք, որոնք այտերի կամ քթերի վրա մահառիւկների նշանների պէս փոքրիկ նշաններ (ТАТУИРОВКА) ունէին, տեսանք և աղջկանք, որոնք քթերի վրա արծաթէ զարդեր ունէին խրած:

Արեւ մտնելուց յետոյ էլ ուրախութեան աղա-ղակները շարունակվում էին դեռ երկար ժամա-նակ, իսկ տեղ տեղ շարունակեցին ամբողջ գի-շերը: Այդ ժամանակ, երեկոյեան մութն ընկ-նելուց, գիւղի մի հրապարակի վրա թէ տե-ղական և թէ ուխտաւորութեան եկած դանա-զան կողմերի օրիորդներ ու նորահարներ ձեռ-ձեռի բռնած շրջան կազմելով՝ սկսեցին տեղա-կան «էլէն»: Խումբը փոքր առ փոքր մեծացաւ, օրիորդներին ու հարսերին ընկերակցեցաւ երիտա-սարդների մի խումբ էլ և սկսեցին երգել հերթով— մէկ երիտասարդների խումբը, մէկ օրիորդներինը: Երգում էին հայ բառերով խառն տաճկերէն կուս-լէտներ: Օրիորդների ներդաշնակ ձայնը, նրանց հետզհետեւ ոգեւորված պարը հիացնում էր ուխ-տաւորների բազմութեանը և երկար, շատ երկար օրը զորդեցնում էր այդ էլէն:

Հետեւալ օրը, կիրակի կէս օրից յետոյ, ուխ-տաւորները սկսեցին քիչ քիչ մեկնել Բագրատից երկրի ուղիներով, ձիաներով, եղջերով և էշերով ու հետեւալ:

Բայց Բագրատը նշանաւոր է ոչ միայն սուրբ Գեորգի եկեղեցով և նրա ուխտաւորութեան օրով, նա ունի ուրիշ արժանաշխատակ հուշարձա-ններ էլ:

Գիւղի դէմ յանդիման, Ախուրեանի ձախ ափին, թերակղզիի ձեռք բարձրադամ է մի փոքրիկ բլրակ, այդ բլրակի գագաթին կայ մի ուրիշ փոքրիկ ա-ւերակ եկեղեցի—«Շուշանի եկեղեցին»: Շուշանը, ըստ տեղական աւանդութեան, մի արքայի, թէ արքայադիւի, դուստր է եղել և այնքան պծանաւ, որ մինչև կը զարգարէր և եկեղեցին կը դնար արդէն ժամասացութիւնը վերջացած էր լինում, դրա համար էլ նա յատկապէս իրա համար շինել է տեւել այդ փոքրիկ եկեղեցին: Գրանից մնացել է հայերէն առածը. «մինչև Շուշան զարգարէր, ժամերը կարճակէր»:

Ախուրեանը առհասարակ դժուարանցանքի է իր սրբնթացութեան և առաջանի արտաքին կար-գի քարտ լինելուն պատճառով, իսկ Բագրատի առջև առաւել ու դժուար անցանքի է—այդ պատ-ճառաւ էլ ուխտաւորներից շատ հազիւ է պատա-հում Շուշանի եկեղեցին այցելողներ: Արտաքուստ նա կոլոված է սրբատաշ քարերից շինած, ներ-սից վեցանիւսերի է հաղիւ 3 կամ 4 արշին տրա-

մագծով: Գրանից՝ հիւսիսային կողմից, պատի վե-րին մասի վրա կայ մի արձանագրութիւն, որը եւ դժբաղդաբար չը կարողացայ կարդալ և ոչ թը-ւականը գտնել, կանգնելու տեղի անյարմարու-թեան և մասամբ էլ արձանագրութեան մի մասի փչացած լինելու պատճառով: Եկեղեցին բռնած է բլրակի ամբողջ գագաթը և երեք կողմից անստա-չելի է, հարաւային կողմից երեւում են եկեղեցին տանող սանդուղքի հետքը:

Գիւղից ներքե, մի առանձին աղբատանի կող-քում, կա մի մեծ և գեղեցիկաշէն եկեղեցի, քարէ չորս սիւներով: Այդ սիւներից մէկի սրբատաշ քարերի վրա կարդացվում է մի այսպիսի արձա-նագրութիւն. «Վահան քահանա զծող ՚ի Ն. Պ. Գ. Թուականութեան հայոց, ՚ի Հայրապետութեան Տեառն Պետրոսի հայոց Կաթողիկոսի, ՚ի Թագա-ւորութեան Յովհաննիսի Շահին չահի, եւ հայր Մարկոս, որդի Շապուհ...»: Գրանից պատերի վը-րա կան բազմաթիւ արձանագրութիւններ, իսկ մի մեծ արձանագրութիւն շրջապատում է եկեղեցին բոլոր կողմերից, պատերի վերին ծայրերով (կար-նիլի մօտից): Եկեղեցուն մօտ կան մի քանի գե-րեզմաններ էլ, որոնցից մէկը—մի Շուշանի գերեզ-ման, ինչպէս յայտնվում է դամբանագիրք—իբր վերոյիշեալ թերակղզիի վրայի եկեղեցին շինել տուող Շուշանինն է:

Կարծեմ յայտնի լուսանկար պ. Քիւրքեճեանը հանած ունի այս եկեղեցու լուսանկարը, ուստի և գուցէ նա ձևտօրէն արտադրած էլ ունենայ բո-լոր արձանագրութիւնները:

Այդ եկեղեցուց փոքր հեռի կայ մի ուրիշ եկե-ղեցի, որին տեղացիք «հուռուսի» (յունական) են անուանում, այդ եւ չը կարողացայ տեսնել: Բագրատից մի ժամի չափ հեռի գտնվում են Մրէնի աւերակները:

Քրդական սպանացող կռիւ փռանալը, որի մասին գրել էի անցեալ նամակով, անցել է շը-նորհիւ կառավարութեան ձեռք առած միջոցների. զինված և խմբված քրդերին ցրվել են, իսկ ջիւղիկներից ցրեցաւ փախուսական է ըն-կել իր յափշտակած կնոջ հետ միասին:

Յորենի գինը 15 բուրլուց իշաւ 12-ի (խալ-վարը):

Գիւղացի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ԿՏՈՐ ԻՄ ԹԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՑ

Մի քիչ ժամանակից յետոյ թուղթ ու թանաքը ձեռքին եկաւ փոխ-մէլիքը մի երկու մարդկանց հետ. պատմեց որ թուրքերը բերել ու արածացրել են իրենց ոչխարը գիւղացուց ցորենի արտադրում (այդ-պէս թշնամարար վարվում են իրարու հետ հէնց ի-րանց գիւղացիք), ուստի խնդրում էր «խախտ») կամ «պրտակօլ») կազմել հասցրած մեծաւ քանակու-թիւնը որոշելով: Ընկերներէից մէկը կատարեց նրանց խնդրը ծնկան վրա. սեղան չը կար: Մի քիչ առաջ յիշեցի փոխ-մէլիքի մասին. փոքր գիւ-ղերում մէլիք չէ նստում, այլ մի քանի գիւղերի վրա նշանակում են մի մէլիք ու ամեն գիւղերում նրա փոխ-մէլիքն է գտնվում:

Տաշտուռը ունի մօտ 30 տուն. կայ մի եկեղե-ցի, որի քահանան նոր է ձեռնադրած. այդ քահա-նան շատ վարպետ է իր գործում, սակայն տեղացիք բաւական են, քանի որ լաւը չը կայ... Մի գիւղացի աւել, որ շատ են ցանկանում ունենալ մի ուսում-նարան «մեղրեցուց նման». «Վարժապետին այն-պէս կը պատենք, որ քեֆը գայ», լրացրեց նա:

Գիւղի դիրքը բարձր է. թէ այստեղի և թէ շրջա-

կայքի կլիման վերին աստիճանի գոլիկ է, ուստի և ժողովուրդը իր ուղղութեամբ և քաջութեամբ յայտ-նի է ամենքին. ապրում են վարուցանքով և անա-նապահութեամբ. արտերի մի մասը ջրով է, իսկ միւսը դէմի. նոյնպէս նկատելի է անտառների աստիճանաբար ոչնչացնելը: Տաշտուռցիների աղ-բուստը համեմատաբար աւելի լաւ է, քան շրջա-կայ գիւղացիներինը: Օրվայ իւրաքանչիւր ժամին հետաքրքիր տեսարան է ներկայացնում գիւղը. ա-ռաւօտեան, մեղմ քամին, որ անդադարձնում է հարեան ձիւնապատ լեռների շղթան, զարթեցնում է քիչ շատ վաղ, առանց քիչ ձանձրացնելու. վեր եւ կենում ու քայլերով ուղղում դէպի գիւղի մի կողքով վազող առաւել, որը լեռների բարձր ձիւնապատ գագաթներից սնունդ առնելով, պա-րունակում է իր մէջ առողջութիւն. լուսավում եւ այդ սառը ջրով ու վերադառնալով իջնալը դուրս եւ քայլի մի կտորի վրա կանգնում ու նայում դէս ու դէն: Ո՛վ է համարձակում առել թէ հայ գիւղացին ծոյլ է. ո՞վ է ասում, թէ հայ կինը, հայ աղջիկը օգնում է տղամարդին. արդեք դրա նման խօսքերը մեղանշումներ չեն արդարութեան դէմ: Անձ նայիր, լաւ նայիր, տես ինչ ուրախաշարժ և հիանալի տեսարան է առջեւ. ամեն տեղ գործը եռու-դեռու է. կալերում մի քանիսը խորձերն են բաց անում ու շաղ տալիս, միւսները եղ-նեք են ըլում դէպի կալը, մի քանիսները արդէն լծել են ու սկսել են կալել. և ո՞վ է այս ամենը կատարում,—իգական սեռը զլխաւորապէս և փոքր երեխայքը: Աղջիկը մանկալը ձեռքին հունձ է

անում, խորձ է բռնում, խորձ է կրում, «կամ-նի» վրա նստած կալ է կալում, աշան է անում և ուրիշ շատ գործերում նա օգնական է տղամար-դին: Ոմանք ոչխարն են պահում, ոմանք կովերը, մի քանիսները կերակուր են պատրաստում, իւր են հարում, պանիր են մակարդում, մածուն են քամում, կաթ են կթում, հաց են թխում, ցորեն են շուարում ու լուսնում և այլն: Ամառում եւ քաղաքագրութիւնից, այս ամիսները այն ժամա-նակն է, երբ ինչպէս ասում են, «քրտնը կամ քիթ արելու ժամանակ չունեն»: Ահա, թէ ինչ է ներկայացնում հայի գիւղը. իսկ եթէ աղքատ գիւղօրայք տեսնում էք, պատճառը սակաւահողու-թիւնն է զլխաւորապէս, իսկ վերջինիս պատճառ-ները զանազան են... Մեղրու աղբեցութիւնը այս հարեան գիւղերում նկատելի է. զարգացման տեսա-կէտից այդ լաւ հետեանք կունենայ, բայց պի-տի ասած, սրանք վատ օրինակներ են առնում են մեղրեցիներին: Միւս օրը, երեքշաբթի, ձանա-պարձիկներից դէպի Ձլբեանդ կոչված ամառանցի-կողմը՝ Նայում եւ. չորս կողմը լեռներ ու բարձ-րաւանդակներ են, առաջինների գագաթները ու լանջերը ձիւնով պատած են, կարկաշատու ա-ռաւելների ու աղբիւրների երկու կողմը կանաչ մարգեր են, բայց ինչ է լինում աներաշտ տարիները. ամեն տեղ կանաչ, ամեն տեղ բարձր խոտ, որոց մէջ արածում են ոչխարների հօտերը: Բարձրա-ւանդակները ու լեռների ստորոտները կորած են ցորենի ու գարու մէջ. արտերում այստեղ և այն-տեղ մանկալը ձեռքին հունձ է հայ գիւղացին.

նրա այրվող կուրծքը հովացնում է ծառի ստուե-րում կամ խորձի տակ թաղցրած ջրով լցրած դրակը. հասաւ ուտելու ժամանակը և ահա նա թողնում է հնձեր և ուղղում է իր քայլերը դէպի ստուերը, ուր գտնվում է նրա հացը. բայց է ա-նում գիւղական ներկայարարի ձեռքից դուրս եկած սիւռցը. ջուր է անում ու բրդում քամած մածու-նը ու սկսում է դատարկել ամանը. մի փոքր հան-դատանալուց նորից գնում է շարունակելու իր գործը... Մի քիչ ևս բարձրացանք. տեղ հասանք. մեր վեր եկած տեղից մի փոքր բարձր գտնվում էին Ագարակ և Կարճեան ասված գիւղացուց օ-բէները *) մեզ հրաւիրեցին, բայց որպէս զի մեր շատութեամբը ձանձրոյթ չը պատճառէինք՝ չը յօժարեցինք: Վերոյիշեալ գիւղերը շատ հեռու են այստեղից, բայց որովհետեւ իրանցից աւելի մօտ արտատեղիք չը կան, ուստի ճարտաստեալ գալիս են այս կողմերը: Ընկերներէից մի քանիս-ները գնացին իրանց ձանաչներին տեսնելու, միւսները գնացին ընթերթի համար պատրաստու-թիւն տեսնելու, իսկ եւ ու միւս ընկերս մնացինք այնտեղ: Մի փոքր սպասելուց յետոյ երկու փոք-րիկ երեխայք եկան մեզ մօտ և հրաւիրեցին մեր ընկերներից մէկի անունով իրենց օբէն. փոքրիկ-ները բռնեցին մեր տեղը, իսկ եւ ու ընկերս գնացինք ուր որ հարկաւոր էր: Կէսօրից երկու կամ երեք ժամ անց էր. ոչխարը բերել էին կթե-

*) Այստեղ աղճատած ակտ բառն է, որ նշա-նակում է արձանագրութիւն:

**) Պրտակօլ, կամ պրտակօլ աղաւաղած պրո-տակօլ բառն է:

*) Օբէ, կամ օբէ նշանակում է ալաւու. օբա իսկապէս, աւելի շատերին են ասում, իսկ ալա-ւու մէկին:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պրոֆեսոր Անդր. Արծրունի հաղորդում է մեզ գերմանիայից հետևեալ հետաքրքիր գրական նորութիւնների մասին: «Այս օրերս ձեռք ընկաւ մի գիրք, նորերումս վախճանված գերմանացի բարձր պաշտօնեայ Stieber'ի (Շտիբեր) մշակարանները, որոնք հրատարակվեցան նրա մահից յետոյ: Հեղինակը զանազան բարձր պաշտօնական պաշտօններ էր վարել մի ժամանակ յիսուսներորդ թականներում Պրուսիայի մէջ և նա է եղել, որ կարողացել է ապացուցանել թէ այն բաղադրանքները, որ իրան Վեմս իշխան Հայաստանին էր անուանում, մի փախստական չէրօգորցի էր, որ փախաւ իր հայրենիքից, որովհետեւ այնտեղ ալ և ալ խաբէութիւններ էր գործել: Այդ հարցին վերաբերեալ երկու երեք գլուխները գրքի մէջ բաւական հետաքրքիր կը լինեն և մեր ընթերցողներին համար և այս պատճառով ես կաշխատեմ «Մշակին» մի կարճ զեկուցում տալ այդ գրքի և մանաւանդ Վեմսի վերաբերեալ գլուխների մասին: Իսկ մի քանի օր առաջ «Ausland» շաբաթականի մէջ երեւեալ մի կարճ ընթերցում մի յօդուածի մասին, որ տպագրւած անգլիական «Globe» լրագրի մէջ: Այդ յօդուածի հեղինակը մի ինչ որ James Breagh, խօսում է հայերի մասին, բայց ամբողջ ուղղութիւնը ինձ արժանաւորական երեւեալ, մանաւանդ, որ նա էլ հնարած, մշակած համեմատութիւն է դուրս բերում հայերի և հրեաների մէջ, հաւատացնելով որ Հայաստան չը կայ, որովհետեւ բոլոր հայերը, իբր թէ, գաղթել են այն տեղից և այլ սրա նման անմտութիւններ:»

Մենք ստացանք մեր երկրասարդ նկարիչ պ. Գեորգ Բաշինջադեանից հետեւեալ նամակը «Մշակին» մէջ տպագրելու համար: «Իմ բացած նկարչական հանդէսը, որ գտնվում է Գլորիոսկայ փողոցի վրա, Սարաջիկո տանը, կը տեղ մինչև նոյեմբերի 1-ը և այնուհետև կը փակվի, որի մասին հարկ համարեցի յայտնել յարգելի հասարակութեանը: Ես չեմ կարող չարտայայտել իմ ի սրտեւ անկեղծ շնորհակալութիւնս այն այցելուներին, որոնք եկել ոչ ներկայացել, զեկ լրագրական խօսքով ոչ սակաւ քաջակերպեցին ինձ իմ ձեռնարկութեանս մէջ: Ես ինձ կատարելապէս պարտական եմ զգում զեպի այն պ. պ. խմբագիրները և թղթակիցները, որոնք ամենայն ջերմութեամբ և թղթակցութեամբ յօդուածներ կարդալ հայ հասարակութեան ի նպաստ իմ հանդիսի:»

Մցիսեթի հայոց եկեղեցու քահանայ Գրիգոր Մատթէոսեանց գրում է մեզ հետեւեալ հոկտեմբերի 1-ին եղած Մցիսեթի տօնի առիթով: «Սեպտեմբերի 30-ից սկսաւ ուխտաւորների դալուստը, որոնք հիւրընկալութեան համար գիւղիս տները անբաւարար լինելով, իւրաքանչիւր սենեակի վար-

ձի գինը մինչև 5—10 բոլոր բարձրացաւ: Վրաց մայր-եկեղեցու գաւթում, փողոցների ամեն կողմերում, բացօթեայ նստած էր ժողովրդի մեծ մասը: Երկաթուղու կայարանում գինւորական երաժշտական խումբն էր ածում: Երկաթուղու ծախած տոմսակները թիւը ուխտադատութեան երեք օրվայ ընթացքում եղել է 7150 հատ, բացի սպիւրով, կաթերով և ձիերով եկածների թիւից: Վրաց մայր-եկեղեցու նուիրատուութեան դանձանակը, մոմազինը և այլն մօտաւորապէս 2,000 բոլոր գումարի հասաւ, իսկ հայոց եկեղեցին այդ մեծաշուք հանդիսին միայն 16 բոլոր 30 կօպէկ արդիւնք ունեցաւ և մոմազին ստացաւ 20 բոլոր, ուրիշ ոչինչ,—չը նայելով, որ մեր եկեղեցուն էլ կատարվեցաւ փառաւոր ժամերգութիւն, հանդիսաւոր պատարաց, խօսվեցաւ քարոզ և կատարվեցաւ հոգեհանգիստ: Բայց միայն գիւղացիներն էին ներկայ հայոց եկեղեցու ժամատարութեանը:»

Գորպատի գերմանական լրագիրը հաղորդում է հետևեալը: «Երկու միջոց կայ նախկին հանդիսներում շաշտի իրի ու պիւրտ (ամսօնիակ) և խօրօֆօրմ: Վերջինի մասին հաղորդում են հետևեալը: մի տարիակ ամսին մէջ տաս քառասուն տարիներ անմիջապէս անում են երկու ֆուտոն նախ մի ամսնորմաւոր բարձրութեամբ: Նախքան փառում են և երբ բոցը տարածվում է ամբողջ ամսին վրա, այն ժամանակ հենց ամսին մէջ արդը ածում են մինչև տաս միւսալ խօրօֆօրմը և կրակը անմիջապէս հանդիսում է: Խօրօֆօրմի մի մասը բաւականապէս է հանդիսելու: Նախկին քանից մինչև վախճան մասը: Բոցոտկում նախ թից պատահած հրդեհի ժամանակ դործածեցին խօրօֆօրմը և հասան դեղեցիկ հետեւեալին: հրդեհը անմիջապէս հանդիսին:»

ԱԼԷԿՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻՑ մեզ գրում են հետևեալը: «Այսօր այստեղից ուղևորվեցան զեպի Մուշ և նրա նահանգը 300-ի չափ մշակներ: Հետաքրքիր էր տեսնել թէ ինչպէս այդ ժիր երիտասարդները, հաջնված նոր և գեղեցիկ շաբերով, տանում էին այստեղից դործները, ինչպէս օրինակ՝ գերան-դիւ, խաբաներ, ուրաքներ, կացիներ և արհեստաւորների այլ գործիքներ: Նրանք վերադառնում են իրանց հայրենիքը:»

Նոյն տեղից մեզ գրում են «Ալեքսանդրապոլում հոկտեմբերի 1-ից սկսած եղանակը սկսեց փոքր առ փոքր ցրտել: Այժմ շատ ցուրտ է: Ներկայումս միջերկրի կատարեալ լիութիւն է: Հացը ծախվում է ֆուտոն 2 կօպէկով, միւս 5 կօպ., իւրը 20 կօպ.: Իժման է նոյնպէս վառելիքը՝ փայտը և ածուխը:»

Թիւրքաց Հայաստանից ստացած մամուլներն ա-

մակնելից տեղեկանում ենք որ այս տարի Հայաստանում, մանաւանդ Երզրումի կողմերում, հոնձը շատ առատ էր: Ներկայումս եղանակը շատ ցուրտ է և ժողովուրդը շատ նեղութիւններ է կրում վառելիքի կողմից: Թիւրքաց կառավարութիւնը ոչ թէ միայն չէ աշխատում նոր անտառներ տնկելու, այլ եղանակն էլ անխայտաբար փչացնում է:»

Շատ տեղերից մեզ գրում են որ մեր գաւառներում բաւականին տարածված են թէ ծաղիկը և թէ բկացաւ հիւանդութիւնները, մանաւանդ մանուկների մէջ, որոնցից շատերը զոհ են գնում այդ ցաւերին: Գաւառական բժիշկները, որքան էլ յարգելի անձնաւորութիւններ լինեն, անողոր են այդ հիւանդութիւններին դէմ առնել, շատ սակաւ միջոցներ ունենալով իրանց ձեռքերում: Եւ մեր գիւղացիներն էլ սովորաբար բժշկների օգնութեանը չեն էլ դիմում, նախապաշարված լինելով բժշկութեան դէմ: Մեր գիւղական ամբողջ ցաւի ժամանակ թողնում է հիւանդին ծախսաւոր կամքին: Արդեօք երբ կը լինի ժամանակ որ մեր ժողովուրդը կը գնահատէ առողջապահութիւնը և նրա կանոններին համաձայն կապրի:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«РУССКИЙ КУРЬЕРЪ» ԼՐԱԳՐԻ Կ. ՊՈԼՍԻ ԹՂՊԱՎԱՅՈՒԹԻՒՆ

Մենք արժանահաւատ աղբիւրներից իմացանք հետեւեալ տեղեկութիւնները սուլթանի տեսակցութեան մասին անգլիական դեսպանի հետ: Լօրդ Գիւֆերին նախ և առաջ ցաւակցութիւն յայտնեց, որ սուլթանը զրպարտութիւններին, որոնք հաւատացնում են, որ իբր թէ նա (Անգլիան) թշնամական աչքով է նայում Թիւրքիայի վրա: «Նուրհա-կառաւն, ասում էր լօրդ Գիւֆերին, Անգլիան առաջվանից աւելի ցանկանում է բարեկամ լինել իր նախկին դաշնակցի՝ Թիւրքիայի հետ, և անգլիական աղբի համար Թիւրքիայի գոյութիւնը մեծ նշանակութիւն ունի, սակայն շատ ցանկանում է, որ Թիւրքիան գորեղ և յառաջադէմ լինի: Անգլիական կառավարութեան բոլոր ջանքերը, շարունակում էր դեսպանը, նպատակ ունեն նպաստել սուլթանի կառավարութեանը Թիւրքիայի բարօրութեան և մեծութեան համար: Անգլիական դեսպանը ողևորութեամբ ապացուցանում էր Թիւրքիայի և Անգլիա-

յի բարեկամութեան անհրաժեշտութիւնը: Այդ յառաջաբանից յետոյ լօրդ Գիւֆերին խօսեց Բերլինի դաշնագրի դեռ ևս չիրագործված յօդուածների մասին: Անգլիական դեսպանը ցաւում է, որ սուլթանի կառավարութիւնը այդ յօդուածների իրագործումը մի տեսակ չնորհ է համարում, որ Թիւրքիան անում է Եւրոպային, այն ինչ, ընդհակառակն, հենց ինչն Թիւրքիան ամբողջապէս օգուտ կը բերի այդ յօդուածների իրագործումից, որովհետեւ օսմանեան կայսրութեան ապագան և ամբողջութիւնը սերտ կերպով կապված են այդ դաշնագրի հետ: Ապա դեսպանը ցանկացաւ արդարացիել Անգլիայի միջամտութիւնը Թիւրքաց գործերում և մի և նոյն ժամանակ ցրվել ամեն տարածայնութիւն այդ առիթով: մատնացոյց արաւ Անգլիայի այդպիսի միջամտութիւն անելու իրաւունքի վրա և նախ և առաջ յիշեցրեց յունիսի 4-ի դաշնագիրը, որի զօրութեամբ Անգլիան մեծ պատասխանատուութիւն յանձն առաւ Թիւրքիայի առաջ: Անգլիան իրաւունք ունի պահանջել Թիւրքիայից, որ այդ վերջինը աշխատէր այնքան զօրեղ զաւաճալ, որ Անգլիան պատահած դէպքում կարողանար միացնել իր ուժերը նրա ուժերի հետ և պաշտպանել նրան անխկան նահանգներում յարձակումների դէմ: Լօրդ Գիւֆերին չը տառանկեց յայտնել սուլթանին, որ կայսրութեան եւրոպական կառավարները գտնվում են շատ պայմանական հիմունքների վրա և որ սուլթանը ոչինչ յոյսեր չը պէտք է գնի եւրոպական Թիւրքիայի վրա: Օսմանցիք իրանց բոլոր ուշադրութիւնը պէտք է կենտրոնացնեն Ասիայի վրա: Այդպիսի խորհրդածութիւնների հիման վրա Անգլիան պնդում է, որ Թիւրքիան մացնէ ամեն տեղ, և մանաւանդ հայաբնակ նահանգներում: Լօրդ Գիւֆերինը պատմեց սուլթանին անխկան Թիւրքիայի տեսուր դրութիւնը: Գատարանները անարդար են, դատաւորները անընդունակ, անբարոյական և արդարադատութիւնը կաշառվող, աւաղակութիւնը սխալ է և մի տեսակ հիմնարկութիւն է դարձել: Ինչ որ կառավարութիւնը չէ կարողանում ուղղակի տունել ազդեցականութիւնից, առաջակները ծուռ ճանապարհով են խլում: հարկերը շատ բարձր են, համարեա մեղաքանութեան

լուս. կատարի շնորք չէին թողնի մօտենալ ոչխարին, եթէ մեզ անց չը կացնէին: Մի եղեղնեայ պարսպի միջից ամեն ինչ նկատելի էր. կանայք ու աղջիկներ զոգնուցներ կապած ու իւրաքանչիւրը մի աման վեր առած՝ մօտեւում էին ոչխարի մէջ ու կթում նրան, քամում էին ոչխարի մի օրուղիներ վայ պատարաստած ու բերում դնում էին օրի կողքին երկու քարից՝ բաղկացած օջաղի վրա: Այժմ նայեց զեպի դեպիս տիւսած սեղանի վրա, իրեն տարեցու սեղան չընէ է, նրանք լաւ են իմանում, որ մեզ արանցիներն (արան—տաք) համար ցուրտ կերակուրները, օր. սերը, կամ, ինչպէս մեզանում անուանում են, «ըրածան», իւր ու չորը, երեսը վրէն մածոնը, հում կաթը, լաւ պանիրը և վերջապէս լեռնային գինին, այն է քարից ըղիտող սառը ջուրը, որ խմելուց ատամներն ենք սառչում են, ու կարճ միջոցից յետոյ նորից տոլմանում են, աւելի դուրեկան կը լինին, քան սովորական տաք կերակուրները: Մեզ ծառայում էր տիրուհին, իր փոքր որդին խտած. նա մըտնում էր օրի հետի մասը *) ու այնտեղից էր բերում ինչ որ հարկաւոր էր. այդ է, այսպէս անած, միջերանցը, որը օրի այն մասից, որտեղ մենք էինք նստած, մի չորով էր բաժանվում: Մեր կողքին կան էին տաւած ահագին կտանայքակներ, որոնցից անդադր կաթում էր մածոնի ջուրը, այդպէս են քամում մածոնը. մածոնաջուրը շնորք բաժին է. երբ արդէն քամած մածոնը

*) Օրի հետի մասը, որը փախստով ջուրվում է առջևի մասից, կոչվում է նամբը:

այնքան է, որ արժէ իւր հարկ, այն ժամանակ սկսում են կարագ իւր հարկ, տկերում, անդադր այս կողմ և այն կողմ թաւալելով, կաթին թաւալուր կտոր-կտոր արեւում չորացնելով ստանում են չոր թափան, որից չըբաւում կամ «քիլիդեօշ» կոչված կերակուրն են պատրաստում: Շնորհակալութիւն յայտնելով դուրս եկանք ու գնացինք մեր բացօթեայ իջևանը, հաւաքվեցան միւս ընկերներս նոյնպէս: Երիտասարդական, ձգի ընթերցից յետոյ պատրաստվեցանք ննջելու. իւրաքանչիւրը մեզանից իր գրաստին ջուր տուեց և բերեց իր մօտ կապեց: Երկու էինք կրում, գրաստները, գիշերվայ բաժինը տալուց յետոյ ընկեցինք: Բայց ինչքան ջուրը մի կողմից, ու երկուցը միւս կողմից, ահա, ընթերցողը, թէ ինչ էր մեր ընկերութեան գրութիւնը, բայց և այնպէս լաւ պրծանք: Գիշերը ստեպ-ստեպ վեր էինք կենդան գրաստներին ակը տալու. իւրաքանչիւրիս գլխատակին ամբողջ գիշեր իր գրաստը յարդ ու գարի էր կրճատում, իւրաքանչիւրը «Երբ կը լինի առաւօտը դաշ» էր ասում: Եկաւ և առաւօտը, յուլիսան շաւաղունք արշալոյսը ընկնելով բարձր խաւաւում էր (*), և միւս լեռնաշղթաների վրա, սքանչելազգին տեսա-

*) խոստով— ժողովրդին յայտնի մի գործարար սուրբ է, և նշանաւոր է նրանով որ ամեն մարդ չէ կարողանում բարձրանալ սուրբ տեղը, որը գտնվում է նոյն անունով լեռան գագաթին. ճանապարհ այնքան դժուար է, որ ուխտաւորների ստուգար մասը միւս է ներքեւում: Դաշը ընկնողը մեծ պատառ ակնաջն է մկում, ինչպէս ասում են մեզանում:

այն տեղերում, որտեղ քարերի վրայով է վազում փրփրում է ամենայնտակ փրփուրով. երկու կողմը մերթ կանաչ, մերթ քարերով չըջապատած և մերթ ձիւնի հաստ չըբար հալվում: այս ու այն կողմում Ահա, մի ուրիշ տեսարան. յանկարծ գետակը կորչում է աչքից, բայց որտեղ է թաղ կենում,—ձիւնի հաստագին չըբար տակ: Մի քիչ բարձրանում և ահա հովիտներ արածացնում են ոչխարի հօտեր կանաչներում, որոնք տարածվում են գլխաւորապէս գետափերում: նայում ևս զեպի բարձր, այստեղ ու այնտեղ հալում է ձիւնը, քչում է, քչում քչում, որպէս զի շուտ հասնէ, ասում էք մի փոքր էլ բարձրանալ, լճակ է իր տեսնեց, իսկ և իսկ տեղի դիրքը լճակ է խոտանում և այդպէս շատ ու սպասում: համբերութիւնը հատում է. բայց ահա, մի քիչ ևս գնալուց յետոյ առջևում գնացողները մի ձիւ բարձրացրին, հայցնում են դա ինչ է, բայց իղուր է պատասխանել սպասելը. մի բոլոք ևս և ահա առաջիկ պիւրվ է ցանկալի լճակը, որտեղից սկիզբ է առնում «Ստիվար սու»-ն: Եթէ անուրը բեղ յայտնի չէ լինելը դու ևս «Ապադա լճակ» անունը կը տա լիւր: Ահա ձեզ Անգլիոյ լճակի ջուրերի մասը: Երբ լողող ստեր ու բարձրաւանդակներ են ձիւնաշերտով, այժիւ բայց ոչ գրաստի: Բնութիւնը ցոյց է տալիս իր զօրութիւնը. ահագին ժայռեր պղծվելով լեռներից դուրսում են ցած, իրանց հետ բերելով ահագին բարեր, այդպիսով փոքր առ փոքր ձորը լքցվում է բարերով. քիչ դեր չէ խաղում դրանում ձիւնը ևս: Գետակի ջուրը պարզ է, իսկ

հասած ազգաբնակչության կարողութիւնները: Եւրոպայի Վիսթերին առանձնապէս շեշտում էր թիւքիքի ազգաբնակչության աճող չքունութեան վրա և իր խօսքերը հաստատում էր թեւանշաններով: Նա ապացուցեց սուլթանին, որ ասիական բոլոր նահանգների եկամուտները 1870 թվից կիսով չափ պակասեցին: Խօսելով նահանգների ընդհանուր կառավարչութեան մասին, մեծ-բրիտանական զեւսպանը պարզապէս ասեց, որ առհասարակ բոլոր պաշտօնները ասիական նահանգներում կաշառակեր են, անընդունակ են և պէտք է նրանց այնտեղ պահել: Եւրոպայի Վիսթերին վերջապէս այդ պատկերը հետեւեալ խօսքերով. «Այդպիսի վարչութեան ժամանակ ոչ մի մասնագէտ կամ գիտնական ունենալ չէ կարող»: Ապա նա խօսեց Եւրոպայի քաղաքականութեան մասին և ասեց, որ այդ քաղաքականութիւնը ոչինչ երաշխաւորութիւն չէ պարունակում թիւքիքի եւրոպական կալուածքների համար և որ ամեն միջոց պէտք է գործ դնել ասիական թիւքիքի փրկելու համար, բայց այդ բանին հասնելու համար սուլթանը պէտք է վարչական փոփոխութիւններ անէ: Հաւատարմութեամբ են, որ Եւրոպայի Վիսթերին զեւսպանը վերանորոգութիւնների ոչ մի նախադիմումներ կայացրեց Հայաստանի համար, բայց խորհուրդ էր տալիս սուլթանին կատարել վերջին ժամանակներում իր ներկայացրած դանդաղ նախադիմումները ցուրտ կէտերով: Եւրոպայի Վիսթերին երեք քառորդ ժամից ավելի խօսեց, իսկ սուլթանը մեծ սառնասրտութեամբ լսում էր նրան, բայց նրա խօսքի վրա նկատելի էր շփոթութիւն: Թագաւորը խիստ վշտացած էր: Նա մի քանի խօսքերով պատասխանեց, որ իր կառավարութիւնը լրջութեամբ ուշադրութեան կանոն բոլորը, ինչ որ իրան ասեց անկողնուրէր և երբ որ կանցնեն դուրսնաբերումի տօները, եռանդով կը զբաղվի ասիական վերանորոգութիւններով: Այն մէկի, ոչ էլ միւսի կողմից ոչ մի խօսք չարտասանվեցաւ եզրապատկան գործերի մասին: Եւրոպայի Վիսթերին տխրութեամբ հեռացաւ սուլթանից, երեւի, զգալով, որ առաջուայ պէս կրկին անաշուղտութիւն ունեցաւ: Այս շաբաթ Եւրոպայի Վիսթերին իր ամուսնուն հետ հրաւիրվեցաւ ճաշի կայսերական պալատում, բայց նա չընդունեց հրաւերը:

Աշխատում են համոզել նրան հրաւերը ընդունել: Այսօր վերջացան բայրամի տօները: Հետաքրքիր է իմանալ, թէ ի՞նչ կը լինի հետեւեալ շաբաթին: Խոստումները խիստ շատ են տրված: — «National Zeig» լրագիրը հաղորդում է, որ Բալթիկում Ս. Պետերբուրգ ուղևորվելուց առաջ նախադիմութիւն ստացաւ իր յանձնարարութեան հետեւեալ մասին: Լրագիրը նկատում է, Բալթիկի փնտռում է պատերազմական մի միջոցառում, որը ուսուցանելու է մի և նոյն ժամանակ պիտանի բազմաթիւ սահմանադրական և պատասխանատու միջոցառում պաշտօնի համար: Այդ կրկնակի և դժուար դեր կատարելու համար իշխան Ալեքսանդր ընտրեց Լեւոյի ուսուցանելու, որը իշխանի գնեկալ—աղետան է: «National Zeig» լրագիրը կարծիքով, Բալթիկում յանձնարում էր ստանալ Ռուսաստանի համաձայնութիւնը այդ գնեկալին պատերազմական միջոցառում նշանակելու համար: Երբ Բալթիկում Ս. Պետերբուրգ ուղևորվեցաւ, Սփիւրի մէջ ուսաց կառավարութեան մի հրաման ստացվեցաւ, որով գնեկալը Լեւոյի և նրա աղետանտ կարգի պիտան Պոլիսի Բուսաստան կանչվեցան: Վերջը «National Zeig» լրագիրը ասում է, որ Ռուսաստանը իր ցանկութիւնը դրանից պարզ անկարող էր արտայայտել: — «Republique Française» լրագիրը խօսքերի համեմատ Չինաստանը ոչինչ իրաւունք չունի միջամտելու Տօնկին գործերին: Ինչ կը վերաբերի Չինաստանի երեսակցական բարձր իրաւունքներին Անամի վրա, դրանք կայանում էին ողջոյնների փոխարինութեան և փոքր ընծաների մէջ, որոնց համար ինքը Չինաստանը վճարում էր: Վերջը այդ իրողութիւնը յայտնի է չինական զինապետութեան, ստում է վերոյիշեալ լրագիրը, մեծ պատասխան եւր ապացուցանել մի խօսքերը չինական պաշտօնական և անվիճելի դոկումենտներով: — Հոկտեմբերի 23-ին սուլթանը ընդունեց հրէաների բարեփոխումները: Նորին մեծութիւնը սրտանց ընդունեց նրան և հաւատացրեց, թէ ինքը շատ հետաքրքրված է հրէաների վիճակով և շահերով: Սուլթանը շնորհեց բարեփոխումներ Օսմանի շահանքը առաջին կարգի: — «Times» լրագիրը հաղորդում է, թէ սուլթանը յանձնեց Եւրոպայի Վիսթերին կանանց մասնաժողով կազմել Անատոլիայի մէջ եղած երկրաշարժից վնասվածներին օգնելու համար: Այդ լրագրական զեւսպանի ամուսնին այդ նպատակով կօնցերտ է կազմում, որ տրվելու է նոյեմբերի 15-ին: Երբ մեզ տեսնում էին լրագիրը, նրանք պատմեցին, որ մի քանի օր առաջ մի թուրք էր խեղդվել այս լճակում: Խեղդվողը միւս թուրքի հետ ձի նստած քշել են դէպի լճակը, որ տեսնելով թէ ումիւր լաւ կը լողայ, Բայց երկրորդ անգամ ձին յանկարծ խորն է ընկնում: Թուրքը ընկնում է ջրի մէջ և խեղդվում: Ամբողջ գիւղացիք լաց ու կոծ բարձրացրած գալիս են լճակի առաջը փնտռում, որպէս զի ջուրը պակասի, որ կարողանան դիմել հանել: Բայց չեն կարողանում, նախ, որ լողալ չեն իմանում, իսկ երկրորդ լաւ լողացողը անգամ ջրի ստատիկ ցրտութեանը չէր կարող դիմանալ: Վերջապէս մի հայ խորհուրդ է տալիս մի մակույկ չինել ու մեծ կարծիով հանել: Այնպէս և անում են: Այժմ ասեցի, թէ ինչու գետակը (Վախկար-նու) է կոչվում: Վախկար—կոչում են սպիտակ անասունները: Այսօր Վախկար-նու կա, որ երբ ուշաբեր հօտերը այդ «Վախկար-նու»-ի մօտ արածելիս են եղել, լճակից դուրս է եկել մի «Վախկար» ու խառվել է ուշաբերներից մէկի հետ, որից ծնվել են երկու գառներ և որոնք «Վախկար»-ին միւս տարին տեսնելով, նրա ետից խորատուղի են լճակի մէջ: Ինչից այն օրուանից դեռ կոչվում է «Վախկար-նու», այսինքն «Վախկար-նու»: Լճակի ամենամեծ վայրերի խոտեր շատ են պատահում: Նոյնպէս քրէժը յաճախակի պատահող որս է այստեղներում ամառային որսորդների համար: Դառ կամ թուփ ասածը այստեղ բնաւ չի կայ: Թուրք հովիտները մեծ ասե-

— Բերլինից «Times» լրագիրը հաղորդում են, որ ճիշտ է այն կարծիքը, իբր թէ Բ. Վուլը անարբերութեամբ կը վերաբերի պետական յեղափոխութիւններին: Բալթիկի մէջ: Թէպէտ Բ. Վուլը առաջ կարծում էր, որ անելի լաւ է չը միջամտել բազմաթիւ գործերին, այլ միայն չէզոք կերպով հսկել նրա քաղաքականութեան վրա, բայց այժմ նա հասաւ այն եզրակացութեան, թէ որովհետեւ բազմաթիւ կառավարութիւնը չափազանցում է իր պահանջները, որոնք չեն համապատասխանում Բերլինի դաշնագրի պայմաններին, Բ. Վուլը արժանաւորութիւնը թող չէ անել միւս իբրեւ անտարբեր դիտող: Այդ պատճառով Բ. Վուլը մի շրջաբերական ուղարկեց պետութիւններին, որի մէջ ասում է, թէ իշխան Ալեքսանդրի համար ազգային ժողովի բացման ժամանակ, ժողովի պատասխանը այդ ճառին սուլթանի բարձր իրաւունքներին չեն համապատասխանում: Պատասխանի մէջ ժողովը իշխանի վերաբերութեամբ անհամապատասխան բառեր է գործ ածում, օրինակ «զան», «անկախութիւն», «թագաւոր» և այլն: Բ. Վուլը բողոքում է այդ բառերի դէմ: — Վիեննայից «National Zeig» լրագիրը հեռագրում են հոկտեմբերի 25-ից: «Աւստրիական կայսրը ընդունեց այսօր պատգամաւորներին: Նախագահը ճառին կայսրը պատասխանեց, «Ձեր արտայայտած զգացմունքները ինձ կատարեալ բաւականութիւն են պատճառում: Պետութեան յարաբերութիւնները օտար կառավարութիւնների հետ ամուսնին չեն փոխել իրանց բնաւորութիւնը: Եւրոպական ժողովուրդների մեծ պահանջին՝ խաղաղութիւնը պահպանելու համար, պատասխանում են պետութիւնների ազնիւ ձգտումները խաղաղութեան բարօրութիւնը պահպանելու համար: Աւստրո-ունգարական կառավարութեան ձգտումները այդ նպատակն են ունեցել: Խաղաղ յարաբերութիւնների անարգելք դարձագրումը թող է տալիս իմ կառավարութեանը նուիրել իր ամբողջ ուշադրութիւնը երկրի նիւթական շահերին: Նա շարունակ իր գործունէութիւնը կը նուիրի այդ հարցերին, որոնք շատ անգամ աշուղ վախճան են ստացել: Անցեալ տարի դուք մեծ պատրաստակամութեամբ, որի համար ձեզանից շատ շնորհակալ եմ, իմ կառավարութեանը միջոցներ տուիք զինուորական վերանորոգութիւնը մտցնելու համար: Գրանով միջոց տրվեցաւ տեղական զորաւորիւնները արագութեամբ կազմակերպել: Իմ կառավարութիւնը իր պարտքն է համարում կատարելապէս ի նկատի առնել երկրի ֆինանսական դրութիւնը և ես հաւատարմացած եմ, որ դուք, չէք մերժի ձեր ազգասիրական աշխատութիւնը մեր պաշտպանողական դիրքը զորացնելու համար: Գործադրված վարչական միջոցների շնորհիւ Բօսնիայի և Հերցեգովինայի մէջ հանգստութիւնը և կարգապահութիւնը կատարելապէս վերականգնված է: Այդ պատճառ-

առով իմ կառավարութիւնը եկող տարի կը կարողանայ փոքրացնել ծախսերը այդ նահանգները զբաղող զորքերին պահպանելու համար և այդպիսով պետութեան ընդհանուր ծախսերի բիւջէին էլ կը պակասի: Դախսերը Բօսնիայի և Հերցեգովինայի վարչութեան համար կը ծածկվեն այդ նահանգների եկամուտներից, հետեւապէս այդ ծախսերը չեն ծանրաբեռնի ընդհանուր բիւջէին: Սրտանց օղջունում եմ ձեզ, կատարելապէս հաւատացած լինելով, որ ձեր սահմանադրական պարտականութիւնների կատարելը հաւատարիմ և միաձայն կը լինի: — «ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ՀԻՒՄՈՒՍԹԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 հոկտեմբերի: Երէկ Գրիգորի վերադարձաւ Ս. Պետերբուրգ Մեծ Խլան Կօնառանտին Նիկոլայեւիչ: Այսօր կը կայանայ պետական խորհրդի երկրորդ նիստը համալսարանական կանոնադրութեան մասին, ուր, որպէս էկսպերտներ, հրաւիրված են ժողովրդական լուստրութեան միջնորդութեան խորհրդի Լիւբիմով և Գեօրգիեւիչի անդամները: Լրագիրները հաղորդում են, որ նոյեմբերին կը քննվի փոստային բաժնի նախկին ղեկավար Պերֆիլովի դործը: ՎԵՍՏՅԱՆ, 24 հոկտեմբերի: Վեատիկա զեւտի վրա սառուց է լողում: 5⁰ ցուրտ է: ՊԵՐՄ, 24 հոկտեմբերի: Կամա զետոր սառուցով ծածկվեցաւ: 14⁰ ցուրտ է: ՈՒՅՍ, 24 հոկտեմբերի: Բէյայա զետի վրա սառուց է լողում: Սահանի ճանապարհ բացվեցաւ: ԲԵՐԼԻՆ, 24 հոկտեմբերի: Երէկ հասաւ այստեղ աւստրիական Թագաժառանգը իր ամուսնի հետ: ՓԱՐԻՑ, 25 հոկտեմբերի, «Bijzondere gazeta» լրագիրը հերքում է տարածված լուրերը իբր թէ այստեղ բանակցութիւններ են սկսվել 100 միլիօն ոսկով ուսուց նոր փոխառութիւն հրատարակելու համար: ԲԵՐԼԻՆ, 25 հոկտեմբերի: Մեծ Խլան վարդիմիւր Ալեքսանդրովիչ Փարիզից կը հասնի այստեղ 30-ին հոկտեմբերի: Խմբագիր—հրատարակող ԳԻՒԳՈՐ ԱՐԾՈՒՆԻ

կը մեզ տեսնում էին լրագիրը, նրանք պատմեցին, որ մի քանի օր առաջ մի թուրք էր խեղդվել այս լճակում: Խեղդվողը միւս թուրքի հետ ձի նստած քշել են դէպի լճակը, որ տեսնելով թէ ումիւր լաւ կը լողայ, Բայց երկրորդ անգամ ձին յանկարծ խորն է ընկնում: Թուրքը ընկնում է ջրի մէջ և խեղդվում: Ամբողջ գիւղացիք լաց ու կոծ բարձրացրած գալիս են լճակի առաջը փնտռում, որպէս զի ջուրը պակասի, որ կարողանան դիմել հանել: Բայց չեն կարողանում, նախ, որ լողալ չեն իմանում, իսկ երկրորդ լաւ լողացողը անգամ ջրի ստատիկ ցրտութեանը չէր կարող դիմանալ: Վերջապէս մի հայ խորհուրդ է տալիս մի մակույկ չինել ու մեծ կարծիով հանել: Այնպէս և անում են: Այժմ ասեցի, թէ ինչու գետակը (Վախկար-նու) է կոչվում: Վախկար—կոչում են սպիտակ անասունները: Այսօր Վախկար-նու կա, որ երբ ուշաբեր հօտերը այդ «Վախկար-նու»-ի մօտ արածելիս են եղել, լճակից դուրս է եկել մի «Վախկար» ու խառվել է ուշաբերներից մէկի հետ, որից ծնվել են երկու գառներ և որոնք «Վախկար»-ին միւս տարին տեսնելով, նրա ետից խորատուղի են լճակի մէջ: Ինչից այն օրուանից դեռ կոչվում է «Վախկար-նու», այսինքն «Վախկար-նու»: Լճակի ամենամեծ վայրերի խոտեր շատ են պատահում: Նոյնպէս քրէժը յաճախակի պատահող որս է այստեղներում ամառային որսորդների համար: Դառ կամ թուփ ասածը այստեղ բնաւ չի կայ: Թուրք հովիտները մեծ ասե-

ցին, որ թէ լճակը ու թէ ափում կանգնած հասարակ քաղաքը սուրբ են և, իսկապէս ցոյց տուեցին, որ քաղաքի մօտ ճրագ վառել են: Թէ ինչու է սուրբ, շատ հասկանալի է. նախ, որովհետեւ լողալ չը գիտեն, հետեւաբար ծանօթ չը լինելով ջրի խորութեան հետ, կարծում են անասակ է, ուրեմն և նորա մէջ ընկնալն էլ դուրս չի գալ, վասնորոյ շատ սաստիկ երկիւղ են կրում: Իսկ յայտնի իրողութիւն է, որ տղէտ ժողովուրդը սուրբ է համարում նրան, որին իրանից անելի հզօր է համարում և որից, հետեւաբար, նա կարծում է, որ կախված է իր կենքը: Եթէ մէկը, ինչպէս լսեցի, գնա նրանց ասի, թէ լճակը բարկացել է, ինչու է, ք թող լացել, նրանք անշուշտ գնալու են ու կտակելու լճակի առաջը, ինչպէս էր առաջ, Ասիական հրաշքները դժուարութեամբ էին լճակի գրեթէ երեք քառորդում գտնվող մի քարին խփում: Հարմոնիումի քաղցր ձայները, երբ տառապողական բուռն զգացմունքները, որոնք արտայայտվում էին երգերով և տխուր լճակի վրա դարերից ի վեր փչող ըմպին մի ներգաշխուկութիւն էին կազմում: Մի և նոյն ճանապարհով եկանք Վիսթերի գլուխը, իսկ այնտեղից ուղղակի Տաշտուն: Ժողով էր երբ տեղ հասանք: Մի քանի օր ես մնացիք գիւղում: Մի օր մի ընդհանուր քէֆ սարքեցինք, բերել տունից նուազածներին, գրեթէ ամբողջ գիւղը հաւաքվել էր մեծից մինչև փոքր: Ճաշից յետոյ սկսեցին սլարել, ամեն կողմից շարժւել էին տալիս պարզվել, իսկ վերջինս տալիս էր նուա-

զածունքներ, որոնք ընդամենը ստացան 1 ր. 20 կ. իսկ թէ քրքան շնորհակալ եղան մեզանից, անասելի: Պարից յետոյ մէջ մտան մի քանի ջահիլներ և սկսեցին հերթով երկու երկուս շահիլ մանել, որ նշանակում է քոտեմարտել նուազ ամբողջ համայն, այսպիսի դէպքերում հաղիւ թէ կուլ չէ ծագում: Գործընթակ, երբ մարտնչողներից մէկը յաղթելու վրա է, յաղթվողը բարեկամները օգնութեան են հասնում և աշխատում են միմեկին վայր գցել: Գալիս են վերջինիս կուսակիցները և այլն: Երեկոյան ամենքս նոյն ուրախութեամբ վերադարձանք տուն: Բիւջէ ժամանակից յետ ամբողջ ցրտեց, խաղաղակալի դէպքը բաւականութիւն էր արտայայտում: Մտաւայ յիշելու, որ այսօր միւսն է կէսօր, սլարները լողացնում էին, որպէս զի լողարդ մարզի, որովհետեւ մտադրել էին ետը: Խաղաղութիւն: Միւս օրը կիրակի էր, յուլիսի 31-ը: Վճար էինք վերադառնալ տուն, այն է լիճքվադ: Միացել էինք երկու հողի, միմեկին գնացել էին տնանք տուն, իսկ տնանք այլ գիւղեր: Ես և ընկերս գնացինք ուշաբեր խաղին ներկայ լինելու, որովհետեւ զիւղացիք շատ էին խնդրել: Առուի մօտ նստոտած զիւղացիք խաղում էին ոտակապ դառներին: Բարի աշորում ձեզ, Աստուած բարաբեալ: Թայ, շնորհաւոր լինի, ասում էինք մենք:

մօտենալով: ՎԱ, դուք բարով հաղար բարի էք եկել, սաղ ընէք: պատասխանում էին նրանք: Նստեցինք: Ինչպէս սովորական է մի ու մի լինել, մի փոքր յետոյ եկան կանաքը, իրանց հետ բերելով փաւը, իբրեւ ընտիր կերակուր: Մենք պատրաստվեցանք գնալու, որպէս զի կարողանայինք սեղ համեմել: մոլ խնդրեցին մնալ, բայց ուշ էր, պէտք էր շտապել: Խմեցինք մի երկու բաժակ հում կաթը: Գիւղացիք երեկ կամենում էին երէկվայ պարտքը հատուցանել, նրանք չէին իմանում, որ առանց էն էլ մենք մնացինք իրանց պարտական: Երեկոյան լիճքվադ էինք... Միքիլ ընթերցող, շատ կարելի է պակասութիւններ շատ գտնես, բայց ներողաւորաւոր իմացած լինիս, որ ես գրել եմ այն, ինչ աչքով եմ ընկել, գրել եմ այն, ինչ որ կայ, չեմ աշխատել գիւղեցիկ գրել: այլ աշխատել եմ գրել խաղիւնը և զլուստրապէս, չեմ ասում բացատրապէս, այն իսկութիւնը, որը հետաքրքիր է ամենի համար: Շատ կարելի է, որ ընթերցողներից շատերին անձանօթ ժողովրդական բառերը կոչա ու խորթ լան, բայց ինչ արած, որ ես աշխատեմ վարդել անխաղաղ եմ... Բ.

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

ՎԻՆՆԱՅԻ ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ ՄԱՆԻ

ԲԱԹՈՒՄ, ՏՈՒՆ ԹԱՅԻՐՈՎԻ

Մեծ քանակությամբ ապրանքների պահեստ և վաճառատուն, ուր գտնվում են մեծ քանակությամբ ամեն տեսակ կոշիկներ-ոտնամաններ, գուլպա-չուլքեր, հովանոցներ-գոնակներ, հագուստներ տղամարդի և կանանց, աղյուխներ-բաղդաղիք կովկասի ճաշակով, շապիկներ, ժամացույցներ, ոսկե և արծաթե: Ամեն տեսակ սպիտակեղեններ (շուշեղեն), որպես են ստաքաններ, վագեր և այլն: Նոյնպես և գանակներ, պատառաքաղներ-գդաղներ ֆրանսի ֆարրիկի և հասարակ տեսակներից, կոճակներ, քաթանեղեն, գլխարկներ և այլն և այլն ամեն ապրանքից գտնվում են մեծ քանակությամբ շատ տեսակներով: Ծանկում են ֆարրիկի գնով և առանց աւելցուկի (без-запроса): Ընդունում է պատկերներ օտար քաղաքներից ամեն տեսակ ապրանքների: Հասցեն БАТУМЪ, Мани, д. Таирова.

ՄԱՆԻ

ՆՈՐ ԲԱՅԱՑ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ԿՈՐԱՅԱՑ ՎԻՆՆԱՅԻ ԿԱՐԱՄԻՔԻ Բ. ՔԵՏԻՆԵՐԻ ԵՒ ԸՆԿ. ՎԱՐՇԱՎԱՑՈՒՄ, ՊԱՎԼՑ ՓՈՂՈՑ, № 24, առաջարկում է ամեն տեսակ կորացած կարամիք, որ գերազանցվում է ամրությամբ, լուս և մաքուր շէնքով և էժան է ծախվում: Առևտրականների համար պայմանները ձեռնառու են: 3—6 (1)

Գուրս եկաւ մամուլի տակից վաղարշապատում տպագրված եղիկ քահանայ երգիկներից նոր աշխատանքները՝ «Ձայնագրեր ալ ազգային երգարան»: Վաճառվում է Զ. Գրիգորեանցի կովկասեան գրավաճառանոցում: Գինն է 80 կոպեկ: Մի և նոյն տեղը վաճառվում են նոյն հեղինակի հետեւեալ աշխատանքները:

1. Մանկական երգարան առանց նոտաների 20 կոպ.
 2. Մանկական ձայնագրեր ալ երգարան 40 կոպ.
 3. Գասաղիք հայկ. ձայնագրութեան 30 կոպ.
 4. Խմբական ձայնագրեր ալ երգարան 50 կոպ.
- 6—10

ՍՏԱՄՈՒՄԱՅԻՆ ՑԱՒԵՐԸ

ՊԵՊՍԻՆԵԱՆ ԳԻՆԻ ԲՈՒԴՕ

Այդ գինին շատ դուրեկան համուռնի, 25 տարի շարունակ գործ է ածվում հետեւեալ զիպվածներում: ԱՌՈՐԺԱԿԻ ԲԱՅԱՑՈՒԹԵԱՆ, ՍՏԱՄՈՒՄԱՅԻՆ ՑԱՒԵՐԻ և առհասարակ ԱՆԿԱՆՕՆ ՄԱՐՍՈՂՈՒԹԵԱՆ ժամանակ: Պէպսին «Բուդօ» ճանաչված է ֆարիզի բժշկական Աղաբեմիայից և արժանացաւ առաջին մեդալների ֆուրիջի աշխարհահամաժողովում 1867 թ. ՎԻՆՆԱՅԻ 1873 թ. ՖԻԼԱԴԵԼՖԻԱՅԻ 1876 թ. և ՓԱՐԻՋԻ 1878 թ.: Paris: Hottot—Boudault, 7, Avenue Victoria. Գլխաւոր պահեստը ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ Բարձրագոյն հաստատված կովկասեան ընկերութեան գեղատան ապրանքների վաճառման: Դէպօ Շահ-Պարոնեանցի, Գրիվեակի և այլ գեղատներում:

„Ա Ղ Բ Ի Ի Ր“

Լոյս տեսաւ № 10 (հոկտեմբեր). քաղաքում բաժանվում է այսօր, կիրակի, իսկ օտարաբաղադրացիներին փոստ է ձգվելու երեքշաբթի հոկտ. 25-ին.

ԲՈՎԱՆԳՆՈՒԹԻՒՆ

ԴԵԼԼԱ (հէքիթ). ֆոխ. Ն. Նեմեյով, Թարգ. Մ. Մամիկոնեան
ԾԻԾԵՆԱԿ (բանաստեղծութիւն) Սրինգ
ԼՈՐԸ (Խ. Տուրգենևիցի) Թարգ. Գ. Յովհաննիսեան
ՓԱՅՏԱԶՆԻ ԽՐԺԻԳ-Սպիտակ տունը (գլ.-XII—XV) Գր. Ն. Տ. Աւետիքեան

ՀԵՏԱԲՈՒԹԻՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

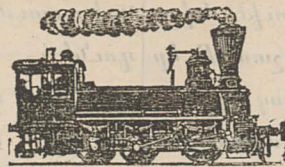
Օղապարիկի հնարոյները (վերջ) Մար. Փամբուխեան

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼԻՔ

Հրէաների բարեգործը

ՋՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Մանկական խաղ (կան-թօփի) Արշակ
Հանելուկներ (2 հատ.)
Բերուս.

ԱՆԴՐԿՈՎ ԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԳՆԱՅՔՆԵՐ

ՀԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՆԵՐԻ ԳՆԱՅՔՆԵՐ ԲԱԹՈՒՄԻ ԵՒ ԲԱԳՈՒԻ ՄԷՋ

Կայարան	Գալիս է	Գնում է	Կայարան	Գալիս է	Գնում է
Բաթում . . .	—	8— առ.	Բաթում . . .	—	10—23 առ.
Սամարդի . .	12— 2	12—18	Գանձակ . .	12—20	12—48 գիշ.
Բիծն . . .	1— 9	1—22	Թիֆլիս . .	7—49	8—31 առ.
Սուրամ . . .	6— 8	6—11 երեկ.	Գորի . . .	10—56	11—
Միխայլով . .	6—23	6—33	Միխայլով . .	12—26	12—46
Գորի . . .	7—53	8— 2	Սուրամ . .	12—58	1— 1
Թիֆլիս . .	10—25	11—11	Բիծն . . .	5—54	6— 9 երեկ.
Գանձակ . .	6—20	6—39 առ.	Սամարդի .	7—	7—20
Բաթում . .	8— 8 երեկ.	—	Բաթում . .	11—21 երեկ.	—

ԽԱՌՆ ԳՆԱՅՔՆԵՐ ԹԻՖԼԻՍԻ ԵՒ ՍՈՒՐԱՄԻ ՄԷՋ

Կայարան	Գալիս է	Գնում է	Կայարան	Գալիս է	Գնում է
Սուրամ . . .	—	1—38 գիշեր	Թիֆլիս . .	—	3—11
Միխայլով . .	1—50	2— 5	Գորի . . .	6—30 երեկ.	6—41
Գորի . . .	4— 6	4—30	Միխայլով .	8—41	8—56
Թիֆլիս . .	8—առաւ.	—	Սուրամ . .	9— 8 երեկ.	—

ԽԱՌՆ ԳՆԱՅՔՆԵՐ ՍԱՄՏՐԵԻԻ ԵՒ ՓՈԹԻԻ ՄԷՋ

Կայարան	Գալիս է	Գնում է	Կայարան	Գալիս է	Գնում է
Փոթի . . .	—	8—45 առ.	Սամարդի .	—	7—30 երեկ.
Սամարդի .	11—39 առ.	—	Փոթի . . .	10—24 երեկ.	—

Վերականգնեցող ՄԱԿ-ՄԱՍ ՏԵՐ, մազերը ամրացնող և նրանց ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՑՆԸ վերադարձնող: Գինը 2 ռ. շիշը, ՓՈՍՏԱՆՑՈՎ ուղարկված 2 ռ. 49 կոպ. ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ խանութի մէջ

Մի և նոյն տեղը ԽԻՆԱՅԻ ԻԿՂ, մազերը ամրացնող համար, 1 ռ. ամանը և վրձին զլխացաւի դէմ, ՏՈՒԱԼԻՏԻ ՍԱՊՈՆ և հոտաւէտ ջրեր և այլն 70—100

Մ. Ն. ՏԵՐ-ՆԵԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ՊԱՇԵԱՏ

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՄԱՆՐԱԾԱԽՍ

ԱՐՄԵՆԱՍԿԻ ԲԱԶԱՐ, ԿԱՏՈԼԻԶԵՍԿԱՑԱ ՓՈՂՈՑԻ ԱՆԿԻՆ, ՏՈՒՆ № 13

ՎԻՆՆԱՅԻ ԿԱՐԱՄԻՔԻ, զանազան աթոռներ 35 ռուբլուց զիւժիքը, բազկաթոռներ 6 ռ., դիմաններ 12—25 ռ., կաշիլի, մանկական աթոռներ և այլն: ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ, ճանապարհի մահճակալներ, պահարաններ, ծալիղ սամովարներ: Չեմոզաններ 2 ռ. 75 կ.—26 ռ., սակօյաթ ձեռքի և ուսից կախելու, ճանապարհի սոււկաններ, ՀԱՆԱՊԱՐՀԻ ԱՐԿԱՆԻ 5 ռ. 50 կ.—30 ռ.: Սամովարներ, խոհանոցի պղնձե ամաններ, կօֆէյիկ, թէյամաններ, ութօններ և աղալու գործիք, գերմանական էմալով ամաններ, ԵՐԵՍ ԼՈՒԱՆԱԼՈՒ ՄԱՐՄԱՐՈՆԻ ամաններ 40 ռ., երես լուսնայու պղնձե և ժեստի ամաններ: ՊԱՏԻ ՀԱՅԵԼԻՆԵՐ 9 ռ., տուալէտի հայելիներ 2 ռ. 40 կ.—13 ռ.: զանազան մետաղների մեմակալներ 1 ռ.—15 ռ., սեղանի գդաղներ 4 ռ. 50 կ. և թանգ, թէյի գդաղներ ֆրանսի, մեյսթրի, լեհական և բրիտանական արծաթից աւելի էժան, քան թէ ուրիշ տեղ, գանակներ, պատառաքաղներ 2 ռ.—26 ռ.: ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ ԿՈՇԻՎՆԵՐ կանանց և մարդկերանց, հովանոցներ կանանց և մարդկերանց, ռուսական և անգլիական պողպատե և երկաթե զանակներ, յայտնի գործարաններից, 10,000 հատ անգլիական և գերմանական կողպէքներ 10 կ. և աւելի: ՐԵՎՈԼՎԵՐՆԵՐ զանազան տեսակի 3 ռ. 50 կ.—35 ռ., պատրոններ ընթովէրների համար, հրացան 6 ռ. և աւելի, զանազան վերջականներ, կշիռքներ: Անգլիական և ամերիկական կիւնկա 50 կ.—2 ռ. արշիւր: Մշտապէս ունեւ 10,000 ֆ. ԹԵՑ Պօպով եղբայրների, կաֆէ ՄԻՆԵԼՍՈՒԻ, թէյի համար խմորեղէն Էյնեմի, ՐԵՑԵՎԱՐԻ սիգարներ, հոտաւէտ ջուր (Օդր-կոյն) ծխիղ փողիք, պուզրա, գլիցերինի սոսպոն և այլն, աւելի էժան քան թէ ուրիշ տեղ: ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ զաւանդէրէյի զանազան ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ, ծխախոտի արկղ, զրամարկղ, քսակներ, սանդուղներ, շապիկներ, լայիկ ձեռնոցներ կանանց, զինուորական զամշի ձեռնոցներ, զարուս, թէյեր, բրձնիկ և մարմարեայ թանաքամաններ, մոխրամաններ, գրիչներ, մտախներ, գրչակիթեր, սուրբուշ, փօստի թուղթ, ծրարներ և այլն: ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ խցաններ (պրօբկա) հանքային ջրերի, զարեջրի, գինու և զեղատան ապրանքների համար, նոյնպէս և ուրիշ առարկաներ: Վերև յիշված բոլոր առարկաները ունեւ մեծ քանակությամբ և ստանում եւ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ և ՌՈՒՍԱՍԱՆԻ գործարաններից անմիջապէս: Առևտրականներին զիջում և առանձին պայմաններ: Օտարաբաղադրացիք կարող են դիմել. Тифлисъ. М. Н. ТЕРЬ-НИКОГОСОВУ. 68—100